

nevez. Sajnos tudjuk, hogy a Mein Kampf mintájára végtelenül rossz és tudatlan írás is termékeny lehet a tömegek értelmének eltompításában. Ha a Szocializmus-Nacionalizmus nem is lesz a Berlinben megálmodott Nyilasmagyarország bibliája, e könyvben csakis helytelen, veszedelmes utmutatást tudunk látni, melynek kiaknázását a magyar függetlenség és szabadság ellenségei nem fogják elmulasztani. Mi úgy látjuk, hogy Veres Péternek magának van szüksége világosságra, mielőtt másoknak utat mutathatna. Előbb felül kell vizsgálnia szellemi fegyverzetét s vissza kell tálnia arra a pontra, ahol eltévedt, hogy legalább minimális szellemi és politikai tisztánlátás birtokában mások tájékozódásának előmozdítására igényt tarthasson. Őszintén reméljük, hogy ehhez a fordulathoz Veres Péternek még van elegendő ereje. *(Szekeres György)*

U J E R D É L Y I K Ö L T Ő

Különös öröme az erdélyi egyébként igen ritka versolvasónak, ha viszonylagosan dús hazai verstermésünkben új és egyben idevállósi hangokra bukkan. Kiss László, a fiatal költő, aki első kötetével (Önmagam ellen, Marosvásárhely 1939) jelentkezik most, feltétlenül azok közé tartozik, akiket nem tanulmányaik és műírói gondosságuk, de a hely és az idő, az itt és a most tesznek költővé. S ha a kötet összeállításában és megjelenésében dilettantizmust idéző elemek zavarnak, mindig tekintettel kell lenniünk arra, hogy Kiss László helyzete épp elődtelensége és mondanivalói ujszerűsége miatt érthetően sokkal nehezebb.

A módszeres olvasó miután keresztülrágta magát a fizet első hosszú versének képzavarain, fegyelmezetlenségein, erőltetettségein, esztétikai tájékozatlanságain és helyenkénti szépségein, az erdélyi líra egészen új, kitaposatlan ösvényére érkezik. A torzonborz forma mögött, mely különösen a hosszabb, nem egyetlen lélekzetre kimondott gondolatok rögzítésénél többnyire szárnyát szegi a kezdeti lendületnek, a meglátás és költői kifejezés olyan ösztönös, spontán eseteivel találja szemben magát, amelyre fel kell figyelnie. Nemcsak azért, mert a lehetőleg tökéletes rimekre való törekvéstől eltekintve a szokványos formai követelmények igényével aligha léphet fel e költeményekkel szemben, hanem mert Kiss László hasonlatvilága, társításai s általában a mód, ahogy a versírás hagyományos rekvizitumaival bánik, teljesen idegen számára. Bizonyos, már néhány vers elolvasása után is, hogy a hang, tétovázásaival, habozásaival és határozatlanságaival bár, de élesen elválasztható és megkülönböztethető a magyar vers minden eddigi hangnemétől s ha nem is iskola vagy példamutatás, magán viseli a lírai ösztönösség értékes jegyeit.

*Elmentél s szobámban fulladt gőzön
nehéz álomban feredőzöm.
Ólát veri, dobol, esedez a kívánsát,
felhuzott orral, gangosan,
kevélyen és toprongyosan
posztolja őt a bánat.*

Az élmény felfogásának, művészi átélésének s darabosságában is szuggesztív kifejezésének ilyen nyilvánvaló esetével az erdélyi irodalomban csak Bartalinnál találkoztunk még. De mig ott a kötetlenség sok tekintet-

ben meghatározta a mondanivalót s oda vezetett, hogy a szabad forma hanyatlásával, közvetve a mondanivaló közlési ingere is csökkent, Kiss László esetében biztató a maradandóbb formák felé való vonzódás s költői kiteljesedésének első állomása szükségszerűen a gondolatnak és kifejezésnek egy kevésbé hevenyészett formával való összehangolása lehet. Továbbá a magyar verselés eredményeinek koordinációja a költő megérzéseihez és formájához, ösztönösségének csorbitása nélkül.

Bár invenciója, amit sok és finom humorral s groteszkséggel kezel többnyire keresztülsegítik Kiss Lászlót igen kényes helyzeteken s ilyenkor nem riad vissza attól sem, hogy egyetlen fintorral, kissé erőltetett hasonlatára építse át versének tengelyét (*Kívánság*), mégis a *Kisgyerek a tóban* s a *Vers*-ben figyelhető meg, hogy ez a módszer, ép a terjedelem miatt, milyen könnyen költői zavarhoz és műhibához vezet. Az olvasó érzi, szinte látja, mint hull szét a költő kezében mindaz, amiből szerves egésszé kellett volna tennie versét s mint lesz itt a *Kívánság* hányaveti kibuggyanásával ellentétben alázatos papirravetője gondolatai zürzavarának, ahelyett, hogy urává lenne. Petőfi és József Attila kedélyét és humorát idézi *Mese* című verse, mely költői ökonomia tekintetében is egyike a kötet legérettebbjeinek:

*Ablak János kitátotta szemét,
Ölében ringott Viola Teréz.
Nézte a fáról Guidó du Veréb,
módfelett tetszett neki az egész.*

*De jött leselve Balduin von Kandur
s nem tűrhette, hogy itt béke tenyésszen,
bekapta Guidó du Veréb urunkat
csőröstől-bőröstül, egészen.*

*Költő László, ki éppen arra bűllag
s ki a fájdalmat igen érzelé,
Cipő Pétert — kin nem leng vidám szallag,
elrugatta a von Kandur felé.*

Szónokiasság hiányában, melynek halvány jegyeit csak a kötet első verse, a *Kántáta életről és halálról* idézi, jöllehet a költőtől teljesen idegen a szimbolizmus nehezen megközelíthető, veretes technikája is — értelmi oldalról nehezen hozzáférhetőek versei. Tapogatózásai egy mondanivalójára tökéletesen ráillő kifejezésforma felé általában helyesek s igen szerencsések. További írásaira nézve azonban igen fontos, hogy ezt a már-már megtalált, sőt helyenként tökéletesen megérzett kifejezésmódot mennyire tudja a mondanivaló alá rendelni s megtartani ebben a helyzetében anélkül, hogy modorra válnék, ami felé játékossága hajtja. Tematikája változatos és legalább értékes csirákban felöleli a lírai költészet egész skáláját. Szerelmi költészete (*Altató nóta, Nyár, Trópus, Vázlat*), mely a fülledt fiatalos vágyakozás sodró és valamiképp mégis mérsékelt megnyilvánulása, az érzéki élmény minél maradéktalanabb kifejezésének kényszerétől úgynevezve gyakran erőltetett képektől terhes még (*A perspektíva megtörik kis melleid halmán ivbe, — jaj megöl ez a léhegő vázlat.*), de a lehiggadás és magáratalálás biztató jelei sem hiányzanak.

Végül sajátos és ujszerű az a mód is, ahogyan Kiss László egészen sajátos költészetét napjaink problémái inspirálják. A *Paraszt, Mágnes-kripta falun, Templomban, Ki a férfi?* című versein kívül, melyek egy költői ösztönnel igen helyesen meglátott világot vetítenek, legátszűrtebben a *Halastóban* érzékelhető Kiss László kissé halk, bizonytalan s csak az elmondás mögött felködlő tények átérzésével kiterébélyesedő reakciója:

*Szomjas!
Ne bolygass,
ha szomjad oltani
kivánod,
menj innen
más csendet bontani.*

*En itten
rab vagyok,
mint a hús halak,
nem lehet
fodrom sem,
ha a Gróf sétáján
előttem elhalad.*

Kétségtelen, hogy a kötet nagy hibáival és nagy erényeivel olyan értéke az erdélyi magyar versírásnak, ami mellett nem haladhatunk el számbavétel nélkül. Kiss László emberi és költői magatartását pedig mindezeneken túl elsősorban az határozza meg, hogy egész érzésvilágával, céltudatosan felfigyel-e arra, hogy „*mért s kitől válik feje a törzstől...*“

(Kovács Katona Jenő)

KÖNYVEK A CSEHSZLOVÁK TRAGÉDIÁRÓL

Hogy a müncheni döntés s az ezt követő politikai helyzet mennyire közvetlenül érdekli még ma is a világ közvéleményét, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a lapok és folyóiratok állandó, e tárggyal foglalkozó cikkein kívül egymásután jelennek meg az erről szóló könyvek, főleg francia nyelven. A történelemnek lassan már alig lesz hozzátennivalója ahhoz, amit már ismerünk a csehszlovák tragédiából — jegyzi meg ezzel kapcsolatban az *Europe* s tényleg, amint ezeket a könyveket olvassuk, ez is a benyomásunk.

Paul Nizan könyvében (*Chronique de septembre*) könnyen és biztosan vezet végig bennünket a kérdés labirintusán. Mindent igyekszik elkerülni, ami nem kizárólag a bő anyag szintézise s alig enged meg magának néhol megjegyzéseket. Művészete ép ezért nem egyéb a történések sajátos megszólaltatásánál. A következtetések így maguktól adódnak s hitelük annál nagyobb.

Legnagyobb érdeme ennek a szerény „krónikának“, hogy megvilágítja azt a döntő szerepet, amit Anglia játszott a csehszlovák tragédiában. A „szeptember előtti angol tevékenységről“ beszélve, Nizan a következő s egészen a dolgok mélyén járó megállapításra jut: „Már a krízis kezdetén az angol kormányzat többek között az angol-német közeledés lehetőségét látta a csehszlovák kérdésben.“ Majd: „Angol részről feltehetjük a